

Երագիր Գարաթման

ԲՈՒՅՐԻՆԻ ԳՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՍՏՐԻԱ. Փերզինանդ Մարսի և Միլանի նոր պատերազմական լրագրատու մը: Թրեւիտի վաճառականութիւնը: Վաճառականական նաւերը:

ԳԱԳԱԼԸ. Գաղղիայի մուտքը: Գաղղիայի կէտ արշաւանքը: Քիմիական յիշատակից վիճակը: Հոսոյ գաղղիական զինուորական գոյերը:

ԱՆԻՂԻԸ. Ճեմաց պատերազմի նկատման դարձուցումներն:

ՕՍԹՐԵՆԻԱ ՏԵՐՐՈՒԹԻՒՆ. Բրոյելին խորհուրդը կշեռանակեանց նկատմանը: Միջոց մը խնդրոյն լուծման: Քամբունը: Բարդապոլիսի: Գաղղիացի Տեա գրեականներն:

ԳԱՐՍՍԵՆ. Գաղղիացի ինժեները: Գիտական կէտերն: Գաղղիացիներ լուրերը: Անգլիացի մէջ դաշնակցութիւն:

ՌԵՍՊԱԲԼԻԿԱՆԵՐ. ԲԱՐՅԵՎԵՆ Ա.Ե.Գ. Գաղղիացի մատուցը:

ՇԻՍԿԻՐԻ:

ՄՆԱՍ ԲԱՐՈՎ:

ԲՈՒՅ. Գաղղիական Տարեկի մտող հոսոյ:

ԳԵՂԱՅԻՆԻՑԻՒԹԻՒՆ:

ԱՌՍԵՐԻԱ

ՍԵՆՏԵՄԲԵՐ, 25 ԱՊՐԻԼ:

ԼՈՐԳՈՍԵՆԱ-ԱԵՆԵՏԱՆԵՐ գաւառացի նոր կառավար փերզինանդ Մարսի արքիզոնը ամբողջ 19ին Միլան գնաց եւ մեծ համգիսիս ընդունուեցաւ: Բարդապոլի մեծ պողոտային ամեն անկիւղ զինուորական պալատին մէջ ամեն անգամ զինուորական եւ քաղաքական պաշտօնատարք եւ կարգին զինուորական արքիզոնը ներկայացան: Իրիկուր քաղղին հրապարակներն եւ երկու կի փողղիները փառասոր լուսաւորուեցան:

— Լա օրիս վարձեալ Վենետիկի նաւարանէն նորալին պատերազմական շոգինաւ մը ծով ձգուեցաւ: արիջ 4 շոգինաւներ ալ որոնց երկուքը ընկնալու միտ են աւարտին ընկնացքին մէջ պիտոյ ծով ձգուին, որով աւարտական նաւատորմից 5 նոր նաւերով պիտոյ աւելեալ:

— Երեւոյի նաւահանգստին ըրած առաւումըն զս մարտ անցած տարի 230 միլիոն ֆիլորինի հասել է: որուն 131 միլիոնը դրոնն եկած վաճառներուն իսկ 109 միլիոնը գուրս խրկուած վաճառներուն զինն է: Յամարի կողմին նոյն քաղաքը 32 միլիոնի վաճաք բերուեցաւ եւ 34 1/2 միլիոնի գուրս խրկուեցաւ: Ամենէն անկի Ոսման նեան երկիրները Երեւոյէն վաճաքուեան, որուն գուրսը 23 միլիոն ֆիլորինի եղաւ: տար գիտնոյր նոյն անկիւն Թրեւիտ միայն 9 1/2 միլիոնի վաճաք

եկաւ: Ասոր հակառակ Անգլիա 23 միլիոնի վաճաք խրկեց եւ միայն 8 միլիոնի աւաւ: — Նորադրոյն հաշիւներուն նայելով աւարտական ծովա վաճառականութիւնն Տիւնց 10,006 վաճառականի նաւ ունի 36,802 նաւատարով, որոնց մէջ 651ը մեծ նաւեր են, եւ 68 շոգինաւ 13,240 ձիւղորութեամբ եւ 2114 նաւատարով: Ասոնցմէ զոս 2700 պղախի նաւեր մատար անկերու հետ աւաւաւր ընելու կը գործածուին: 1855ին համեմատութեամբ աւ տարի 143 նաւ աւելցիր է:

ԳԱԳՂԻԱ

ՊԵՏՏՈՒՍԿԱՆ լրագրաց հրատարակած հաշիւներուն նայելով աւ տարան աւաւցին երեք աւ միլիոններուն մէջ Գաղղիայի աւարտներն 16,200,000 Ֆրանկ աւելի եկեր է: Տերութիւնը միայն մտրա անուան մէջ աւարտներն 1 միլիոն աւելի մուտք ունեցեր է:

— Գաղղիներուն դէմ ըլլալու արշաւներն, որուն հասնոք գաղղիական կառավարութիւնը մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէր, աւ տարի այնչափ մեծ պիտոյ չլլաց, այլ միայն պղախի գուրս մ'աւ գործընդ համար պիտոյ որոշուի: Գաղղիներուն ապստամբ յիշխը լուրերին նուաճելու, որուն 35—40,000 զարք հարկաւոր կը համարուի, գալ տարի ձեռք պիտոյ գոյնուի:

— Ճեմաստան գտնուած գաղղիական քարոզչոյ կողմանէ մտերու կառավարութեան լիցիներ հասան, որոնց մէջ իրենց եւ նոյնանկի քրիստոնէից խեղճ վիճակը կը նկարագրեն: Ճեմաց կառավարութիւնը Գաղղիայի հետ դրած դաշինքը լուրերովն ոտքի տակ առած է եւ թէ քաղղիներն եւ ինէ քրիստոնէաց ժողովուրդը սաստիկ տանջանքներով կը մտցընէ: Կանգոնի կառավարը քարոզչաց մեծ մասը աւաղակաց բանալ գնելէն եւ երկայն տակն անօրի պահելէն ետեւ գլուխն կարել տուաւ:

— Լա մուտքու շուտի գաղղիական գեապանատուը քանի մ'անձանսթ մտղղիկ գիշեր տակն պղղղութիւն կ'ընէ, եւ խոցելն ու զիւանը տակն ու իսոյ կ'ընէ: Միլիոն Տիւնց գետ լան մը շոգնուեցաւ, լայն աւ գիշերային հիւրերը կը համարմանին միլիոն խոհանոցը մանել եւ հոն կերակուրները եփելէն ու կէտն տակէն կարը մնացածը քոյր գրուած լիցիով մը դեպքմանին կ'ընծայեն: Հասնի մէջ ամեն մտղղ կը զարմանայ

թէ աւ աւարականք ինչպէս այնչափ զինուորով պահպանուած գեապանատան մէջ կրնան մանել: Թէ Գաղղիացի եւ թէ տեղացի սաստիկանութիւնն ամեն ձեգ ի դործ գրաւ աւ գիշերային պղղղութիւնները ձեռք ձգելու, լայն միլիոն Տիւնց շոգնուեցաւ յաղղղները:

ԱՆԳՂԻԱ

ԼՆԻՎԱՅՍԻ, կառավարութիւնն իր միտքն Տիւնց ըրած փորձներուն շարձողէն զեւ յուսահատած չէ այլ ամեն յղամբ կը շանայ թէ Գաղղիան եւ թէ Գաղղիացի տերութեանց կառավարութիւնը ճեմաց գեմ պատերազմի համել: ոս պատճառա հիւնց երկու տերութեանց պաշտօնակներուն հետ նորէն խոսակցութիւններ կ'ընէ, եւ երկր տերութեանց դաշնակցութիւն մը կ'առաջարկէ: Կորտ իլիին որն որ կառավարութեան կողմանէ լիակատար իշխանութեամբ ճեմաստան կը խրկուի, անձամբ փորձը դնաց որ աւ խնդրոյն լայն խոսի եւ Գաղղիայի վերին որոշումն ընդունի: Անկ կողմունէ ալ լուր տեղ գիտական նաւարաններուն մէջ մեծ պիտուեալութեան: պատրաստութիւններ կը տեսնուին, որպէս զի շուտով կորիլ ըլլայ ձեւաստան մեծ գոյութիւն մը խրկել:

Լքիէ ճեմաց կառավարութիւնն իր միտքն Տիւնց լուսած ընկնաց ըր կը շարձուի: Լորտ Կիլին իր ամեն պարտեամբը պատերազմը յաւաջ պիտոյ տանի: իսկ եթէ խաղաղութիւն ուզէ, Անգլիա պիտոյ պահանջէ որ Լ. շին դաշնակցները նորոգուին եւ իր անկ 8 նաւահանգիստ ստար վաճառականաց բացուին: Անգլիայի վիտուած նաւերը կարող ըլլան ամեն ճեմաստան նաւահանգիստներու մէջ երկաթ նեակ: Բ. Անգլիա ալ Առևտրատանի պէս Իւրիկի մէջ գեապանատան մ'ունենայ: ճեմաստանի ան քաղղղներուն մէջ ուր որ անդ զիտան հիւրաստան կամ դործակայ մը կը նստի Անգլիա իրաւունք ունենայ զարք գնելու: եւ Գաղղիայի ու Տանկիայի մէջ իրենց երկիր տրուի բերք եւ զինուորական շէնքեր ընկելու համար:

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԵՐՐՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԻ ամառայն ձին կը գրեն: Բաշի մ'օրէ վեր ամանան պաշտօնեացը Գաղղիան իշխանութեանց նկատման տարաքը կարգի գործունէութիւն մը կը յաղղղեն: Աս նոր գոր-

Ծանուցանելու պատճառն առ անդամ Աւստրիացի դեպարտմենտի անդամն է, որն որ հիմա Անգլիայի դեպարտմենտի անդամ թարգմանչի Գրանտի Գրանտի կը ըլլայ: Իրոքէլ սեղուհը Ռեշիտ փոշային խմացոյց որ սանտանան կառավարութեան հարկ է իր երկու իշխանութեանց միանալուն գեմ ունեցած կարծիքն յայտնել, և Թէ զօրութեամբ ու հաստատութեամբ զօրծելու ժամանակն հասած է: Իր առջեւը դրու որ եթէ Գրանտն առ միջոցն քիչ մը ահարութիւն ցուցնէ կամ գանդապէ խնդիրը իրեն մնասակար իերպով մը կրնայ որոշուիլ, և քիչ մ'ուրբ Արքիեպ, Պոնտիա, Պոլիարիա կարգաւ, Պոլիարիայի և Վարպիայի օրինակին հետեւելով Պոլիարիան իշխանութիւնը մերժելու ետեւէ կը ըլլան: Պր. Գրանտի անկէ կերպով կը ջանայ աւստրիական դեպարտմենտն առած խորհրդեան գործարարութիւնն արդեւել: Մէկ կողմէն իր հիմանց որոշուիլ իրարու հակառակ կարմանէ դեպարտմենտն որոշուիլ իրարու հակառակ կարծիքներն եւ ընթացքը, միւս կողմանէ իշխանութեանց մէջ որք սր աւելցած զրգուցումները որով առ խնդրոյն խաղաղութեամբ լուծուիլ մեծ փոփոխութիւններ կը գտնէ, սեբութիւններն ստիպելին միջին ծամաց մը մտածելու, որով ամեն կողման համութեամբ խնդիրը կրնայ լուծուիլ: Ըստ նոր լուծման միջոցն հետեւեալ հիմանց վրայ հաստատուած է. իշխանութիւններն իրօք բաժնուած մնան, և միջին զայնակցութեամբ իրարու հետ միանան: Երկուքին զինուորական եւ քաղաքական օրէնքները նոյն ըլլան, միջինին մարտի ընկերութիւն մը հաստատեն: Հարկ եղած ժամանակ կրնա իշխանութեանց զօրքն ալ կարող ըլլայ իրարու հետ միանալ: Թարգմանչի զուան առ նոր առաջարկութեան վրայ դեռ իր կարծիքը չիտուաւ:

Թարգմանչի զուան առ մնան իր երկիրներուն մէջ ծամբանի կարգի գնելու մասնաւոր մատուցութիւն մը կրնէ, որպէս զի իր ախական և և րոպական գաւառներուն իրարու հետ ունեցած հարաբերութիւնը գիւրացնէ: Ըստ նիւթիս վրայ կրնա կարգադրուիլ թոնցիմաթի ժողովքին յանձնուեցաւ որ քննէ, և անկէ կարք վեհապառ ստիպանին առջեւը պիտ'որ դրուի: Գործքը զիւրու զլուս հանելու համար ամեն զեղացոյ պարտք պիտ'որ դրուի տարին 4—5 օր ծամաներու շինութեան աշխատիլ: Ըրդէն տեղութիւնը Գաղղիացի ճարտարաց բաղնախնէն մը բերելու առած է որ գործքին առաջնորդեն:

Սանտանան գրան և Գրանտի մէջ նորերու ծայրած գծութեան վրայ փարկելն հետեւեալ անգլիականութիւնները կու տան: Հարկ է թէ Անգլիայի եւ Պարսից մէջ կողմ պատերազմը խաղաղութեամբ վերջացաւ, շահին տերութիւնը նոր զլուտութեան մը մէջ կը մանկէ: Ըստ անգամ Պարսկաստանի սպասնացողը Թարգմանչի զուան է: Ռեշիտ փոշայն Գրանտի կառավարութեան կը պահանջէ որ եթէ ըրազք, որոնք ըստ իրասանց սանտանան տերութեան կը վերաբերին, ևս տայ: Եւ պարսկան առ պահանջան արեւելի կերպով մ'ըրաւ որ շահն առանց իր պատուոյն մնասելու չկրնար ընդունիլ: Այնպէս կ'իտեալ որ Գրանտը Պարսից հետ առաւելու ետեւէ է, և Եթէ իրօք առ կրնա տերութեանց մէջ պատերազմ մը ծագելու ըլլայ, Պարսկաստանի համար շատ մնասակար հետեւութիւններ կրնայ յառու բերել: Պարսկական յանակն ներկայ փիճակն այնչափ կարգաւորեալ չէ, մասնաւոր վերջին անգամ Անգլիացիներէն կրած հարուածէն ետեւ, որով իր քարոյրներն զօրութիւնը շատ մնասեցաւ: Բայց միւս կողմանէ Ռուսաստան իր բոլոր մտադրութիւնն առ խնդրոյն վրայ պարծուցած է, և անտի կը սպասէ իր Պարսից հետ գրած պաշտակցութիւնն ի գործ դնելու եւ անոր իր օգնական բանակները խրկելու: Երկուստեան տերութիւնը առ բան գետնելով, եւ գրանտով որ տուով Ռուսաստանի Եւրասի վրայ ունեցած ազդեցութիւնը պիտ'որ աւելնայ՝ կը ջանան երկու գծով տերութիւններն իրարու հետ հարաբերել:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ԼՂԱԿԱՆՍՏՈՒՅՆ և Գրանտի մէջ եղած դաշնակցութիւնը Գրանտի հասաւ, բայց հոգին միշտ և շարան կրնայ շահին կողմանէ անոր ստորագրութիւն դրուիլ: Ըստ դաշնաց հետ Գրանտի նին եւ Աւստրիայի Պարսից կեցող զեպարտմենտի մէջ կողմ վաճառականական դաշնակցութիւն մ'ալ նոյն քաղաքն հասաւ և շահին առջեւը դրուեցաւ որ իր հաստատութիւնը տայ:

Պարսիցի Փետրուարի 25ին գրուած Թուրքի մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ: Պարսկաստանի մէջ խաղաղութիւն հաստատուելուն մտքըրաւ եւ ոչ կը նշմարուի: Ընդոյն 25ին անգլիական նաւատորմին մէկ մասը քանի մը գունդ զօրով ծամբայ կրա Մոհամեդա բերդին վրայ յարձակելու համար: Ըստ յարձակման համար ուրոշուած զօրքը 10,000 հոգի է: Անգլիացիք Պարսկաստանի եւ Մոհամեդի մէջ շատ ջորի և 5000 ուղտ կը գնեն իրենց պաշարը կրելու համար: Պարսիկներն ալ իրենց կողմանէ անորոք կեցած չեն: Մոհամեդայի օրհասան զօրքը նորին աւելցուցին, բերդին վրայ 14 նոր խնդանութիւն դրին և կ'իտեալ որ Գրանտը դեռին բերանը գոցելու միտք ունին: Նոյն կողմերը բնակող արաբացի ցեղերը մեծ անհամբերութեամբ Անգլիացոց պառն կը ստիպեն, որպէս զի անոնց օգնութեամբը շահին ստրատեգին:

Պարսից պատերազմին պատճառաւ Անգլիացոց և Եթովպի Էմիրին մէջ մասնաւոր դաշնակցութիւն մ'եղաւ, որով երկու տերութիւնը առաջաց յարձակման ստեղծ իրարու զօրքով սպանելու խաղ կու տան, Անգլիա Էմիրին մեծ գումար մը կը խաղանայ իր օգնութեանը համար, և յանձն կ'առնու խաղաղութեամբ կամ պատերազմով Հերաթը Պարսից ձեռքէն առնուլ և իրեն գարձելու:

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆՔ

ՔՐԻՍՏՈՍԵԱՆ ԿԵՊ

ԴԱՅԼԱՍՍՐԻ ՄՍՏՈՒՈՐ

(Ան դերմանական աւանդութիւն մը)

Է

Պարսկաստան մայրը:

Արեւորդ տոտու Պարսկաստան իր տար վառարանին քով նստած ժրութեամբ մանելու ատեն յանկարծ վազելով դրացուհին ներս մտաւ. ու կանչեց. Գեղի ուրախալի լուր մը կը բերել: Քու Գեղորդ դայրը բունք ու անոր համար սահմանուած ստակն ալ բնդուներ է: Քաջախիտ աղան, քու սիրուն կալիք վրեժը սպաննէ ատեր է. հիմա ան փնտրէ անդ հարուստ հասուցում մը պիտ'որ ընդունիք:

Իսկ Պարսկաստան գրուի կը շարժէր ու չէր կրնար հաւատալ: Կեցողս կարելի բուն է, կըսէր, իմ Գեղորդս երբեք որտի զբաղած չէ, և ոչ ալ Թուրան մը մտաւորած է: Երբեք ձեռքը նետ կամ սղեղ տուած չէ: Բայց անկից ինք դեռ սղայ մըն է, Բնչպէս կրնայ այնպէս զարհուրելի անտանց մը յայտնել: Գրանտ, առ շինու. որտե՞մութիւնը, զիս միայն ծայր բնելու համար հնարներ են: Ստուգելու առ բան ինձի ցաւ կը պատճառէ:

Պարսկաստան, ինձի ալ, ըստ, առ լուրը քիչ մը տարակուսական բան կրնայաւ, բայց մեր որոտորդն ալ, որն որ շատ աշխատեցաւ. դայրը սպաննելու, լուր առեր է որ իրաւ պիտ'ու է: Ընդի որտորդը, ստոյգ է մերձուոր պարագաները գետ չկ'իտեր, բայց ի միջոց այս անկանցին, ունենելի պղտիկ սրտանութիւն մը չունեցաւ. որ, Բնչպէս կ'ըսէր, անմարտ սղայ մը, բայց պատուաւոր որոյ բարեկամներուն ձեռքէն վարձը յափշտա-

կեր է: Բայց այսու տմենայնիւ, աւելցուց դրապուհին դաւոր բանտով, դեռ ինչպէս եղած ըլլալը վերջէն կը լուրը:

Պարսկաստան գոգարուն ձեռքերներով մանելը կը շարունակէր ու միտքնակ դրացուհին պատմութեան վրայ կը մտածէր: Բայց քանի որ կը մտածէր, այնչափ իրեն անհաւատալի կու գորան պատմութիւնը: Իր օգտակար կ'օրին արեւուն վրայ մահուան ցաւն ալ նորագուէնով, ստուտիկ տրամութեան մէջ ինչու: Ըստ վիճակիս մէջ է. զած ատեն, յանկարծ Գեղորդ ուրախութեամբ ներս մտաւ ու սկսաւ պատմել Աստուծոյ իրեն ըսած մեծ բարիքն ու երջանկութիւնը, ու բոլոր պատահանները, ապա ուրիշ ալ սեղանի վրայ անոր համբոյց: Պարսկաստան հարկ. կրնար իր առններուն ու ականջներուն հաւատալ, միտակ զարմացած Աստուծոյ շնորհակալ ըլլալէն զատ բան մը չէր կրնար քնել:

Գեղորդ պատահանէն վար նայեցաւ, ու մօրը ձեռքէն բռնած, մէջը դուրս եկաւ նայէ, ըսաւ, մեր ստակաւ քեզի ուրիշ կով մը խաւրից, զորն որ ստուգելու պիտ'որ հաւերա: Մայրը սուրն հետ զբան առջեւ ելաւ: Հոն հերուտիտիցին կեցած էր կ'օրին կ'ընդունէր բանած: Ըստ կ'օրը, ըսաւ հերուտիտիցին, գոմիս մէջ եղածներուն ամենէն աղէկներն ու սիրուններն մեկն է, շատ գծուարաւ կու տամ անիկա: Բայց ասով կը միտմարտի՞մ որ, անիկա աղէկ գոմ' մը պիտ'որ երկուց. վասն զի դիտել' որ ինչպէս մեկուց կորսնցուցած կ'օրը աղէկ կը կերակրելի ու մարտը կը պահէր: Քու կ'օրդ, առ կողմերը գոմուածներէն ամենէն սիրուն էր՝ իմններս գուրս հանելով:

Պարսկաստան, որ դեռ զարմացած կեցած էր, գոչեց. Ո՛հ ճեր Աստուած, ինչպէս բարի ես: Գուն փնտրելու ուրախութեան կը փոխես: Արք որ դուն ան զժրտիտութիւն իմ վրաս խաւրիցի, և ևս իմ կ'օրս կորսնցուցի, ստուգելու ամենէն չէի մտածեր, որ դուն անով ինձի ուրիշ առելի մեծ երջանկութիւն մը կ'օրդ պատրաստել: Բայց ժամանակաւոր բարեաց վրայ ի՞նչ կը խախտ: Ան ժամանակաւոր փնտր ինձի յախտեական օրհնութիւն մըն էր: Կարտուութիւնը ինձի ուրիշցոց որ ետանդեամբ քեզի ազդելու ու սրտանց քու վրայ վտասի՞մ, և գուն իմ վտասութեանս գերեւ չհանցիր:

Սիրէն հերուտիտիցին գարձաւ ու ըսաւ. Արեւի բարեկամ, անարամելի ուրախութիւն մը կը գգամ: Եւ պատշաճ ալ կը անտեղ' որ քեզի քու աշխատութեանց համար մեծ կակ պարգև մը տամ: Քաղաք մը յառաջ ատեն մէջ ամենէն կարմիր գունի մ'ալ չունիք:

Վանեւին անոր հարկաւորութիւն չունի՞մ, կրկնեց աղիւ հերուտիտիցին, մասնաւոր որ, իմ տերս խախտ ալ որպէսց որ ամենէն պարգև մը չընդունիմ: Պարսկաստան տիկինս ինձի քու տարաւոր գեղեցիկ տեղ, անոր կրկնապատկեր տուաւ: Կ'իտա բարով, Աստուած յաջողութիւն տայ:

Արք որ հերուտիտիցին գնաց, Պարսկաստան ու Գեղորդ կ'օրն ատեն գոմը տարին ու անոր առջին յառաջընդէ մնացած չոր խոտ տարածելով՝ աննեակը գաղին: Պարսկաստան իր բազմոցին վրայ նստաւ ու ըսաւ. Արախութիւնը մեծ ստրտակի մը պէս անդամներու վրայ կորածութիւն մը բերաւ, ինք զի՞նքս շատ տկար ու յարմար կը զգամ: Գեղորդ սկսաւ գարձելու ուրիշ ամեն բան մանրամասն սրտանել: Բայցն ալ մտադրութեամբ մտիկ կ'ընէր, ու շատ հեղ անոր բրաններուն վրայ մեծ համութիւն կը ցուցնէր: Պատմութիւնը լինեցաւ. նէ՛ գարձաւ, ըսաւ. Արեւի Գեղորդ, մորդ խոտերը շատ հաւատարմութեամբ կառավար ևս. Աստուած վտասի՞մ, մերձաւորիք բարիք ընելդ մօրդ մեծ ուրախութիւն է: Այսպէս շարունակէ: Այ՛ որ զԱստուած կը սիրէ, անոր կը հնազանդի ու կը վտասի. ո՞վ որ իր ծնողքը կը մեծարէ, ո՞վ որ մտրու մը չարիք չ'ընէր, հոգաւ ամենաւ բարիք կ'ընէ, այնպիսոյն վրայ թէ Աստուած ու թէ մարդիկ գո՛հ կ'ըլլան, ու իրեն

ամեն բան կը յարողի թէ աս աշխարհքս մեջ ու թէ անդիկ աշխարհքը:

Ինչ որ մայրը իր որդոյն համար գուշակած էր նէ, այնպէս ալ կատարուեցաւ: Աւարիքի, մարդատեր ու համեստ գեղացի մ'եղաւ: Գանձաւան ալ չէ թէ միայն քաջ, հասցա ամեն բանէն վեր շատ ազնիւ ու յարգելի ասպետ մ'եղաւ:

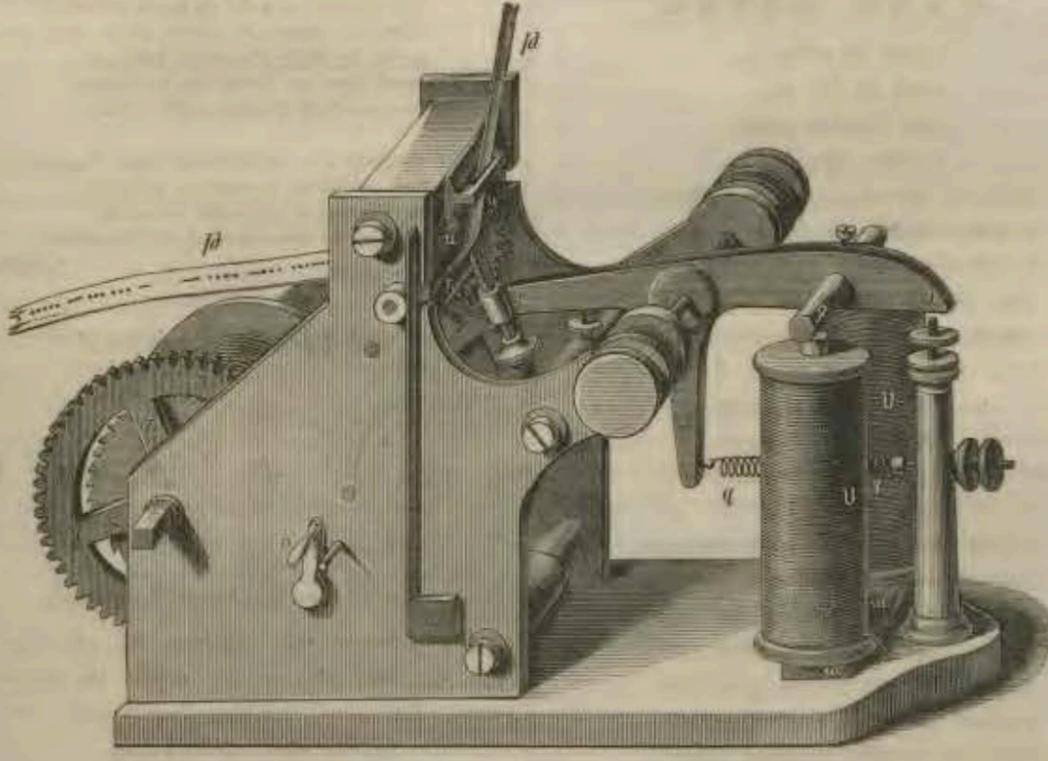
Աս գեղացիս աւանդութիւնը՝ մինչեւ անցեալ դարուն վերջը կար եւ անտարակցոյ հիմակ ալ պիտ'որ ըլլայ: Ախլապուրի գեղը շատ ատենէ ի վեր այնպէս հիմնադրուած էր, որ անոր միջակ հրապարակները միացած են, որով հիմակ Ախլապուրի գեղին անունը կը յերուի: Աս գեղին գրացի մէկ աւանը Աղլիփուրի (Գայրուար) կը կոչուի: Թէ որ մէկը ծիւղիկապիւղի գեղի Կեօրու լինէն կը լինուի: Ծամբուն միայ կ'ըլլէ, բայց մը վրայ ծամբուն ձախ կողմը կ'ըլլայ յիշեալ Գայրուարի մասունքը:

Յ Ա Ր Ի

Բոլորէն ըմբռնած ու համոզուած ենք որ երեկ-տարականութեամբ մտածեալ կանոններ կը ձնանի ու աս երկուքով շարժուի յոտաջ կառ քայ, որով եւ հետադարձութիւնը կարելի կ'ըլլայ: Արեւմտ հետադարձ համար երեք գործիք հարկաւոր է. առ-ջինն է ելեկտրականութիւն ծնուցանող մեքենան կամ կապանեան սիւնակ կամ մարտիկոյ մը, որուն վրայ արդէն խօսեցանք: Երկրորդ հարկաւոր գոր-ծիքն է սնիկա՝ որն որ հետո անգէ կամ քաղքէ մը կ'ըլլայ ելեկտրական հասունը պիտ' կամ նշանա-գիր կապանը կը գործածէ: Հիմա աս գործ գոր-ծիքին ստորադասութեանը նայինք ու ետքէն ալ ելեկտրական հասունը՝ յարմար եղանակաւ ասոր հետ հարգող միջնորդին գանք, որն որ հետա-դրին մեջ կ'ըրրոյ կական գործիքն է:

Բնական պարզ ու յարմար ու շատ գործա-ծուող հետադարձ մը վրայէն մեր մեկնութիւնն ընել ուղեղով: Կորսին հետքով հետադարձ առ-նայնք: Պատկեր 1ին մեջ բնականին կէս մեծա-

Պատ. 1.

Թեամբ նկարուած մարտեան հետադարձ մը գրող կապանը կը տեսնենք: Ըստ մեջ Մ ու Մ (դիւր-նան կամ միապարս փաթեթիչու փայտեան նման) երկու հաս զաւազաններ կամ սիւններ են մէկը ասցիւ ու մեկը Ետեւ, որոնք ու ու ու երկուսն է պատուանդաններու վրայ են հաստատուած. աս սիւններուն մեջ կ'ըլլան անցում է: որուն ձեւը գրիկ կողմանէ յիշ մը վեր է կ'ըլլաւ եւ պարձեալ անոնց վրայ մետաքսապտտ լինել պարզ փաթե-թուած է: Հիմա ուրեմն յատարարոյն ըստմանը նոս համաձայն աս լինին երկու ձեւերը՝ երեկ-տարական հասուն կըրող թեկերուն երկու ձեւեր-ուն հետ հարգողիչու կապիչու ըլլանք՝ երեկ-

տարական հասունը Մ ու Մ սիւններուն վրայէն կ'ու-լորի շրջան կ'ընէ եւ ըստ հետեւորդի անոնց մէջն կ'ըլլաւ երկուսն էր զաւազանները մաղնիս կ'ըլլան ու իրենց քաշելու ձգելու կարողութիւն կ'ունենան: Աստի՛ ինչպէս Պատկերին մեջ կը տեսնենք՝ մաղ-նիս երող զաւազաններուն վրայ գտնուող երկուսն է զաւազանը վերէն վար կը քաշուի ու ասիկին կը կողքի կը մնայ. աս վերէն վար ինչպէս աստեւ գին հետ կապուած յ զաւազանն ալ կամ ձիւղ անուամբ լծակն ալ վար կ'իջնայ. բայց յայտնի է որ լծակն մը մեկ կողմը վար կ'իջնայ նէ մեկը կապի վեր կ'ըլլէ. ուրեմն յ լծակին ալ ասղիի ձեւեր վար ինչպէս աստեւ մեկը ձեւը վեր կ'իջ-լէ, որուն վրայ երկուսն էր քաշուող գրիչ կամ ա-սեղ մը կապուած ըլլալով՝ նոյն սրածայր երկա-սեղ վեր կ'ըլլէ ու իր գիմացը եղով լծակն մը վրայ ձակ մը կը բանայ: Պատկերին մեջ լծակը լծ-թ ու լծ գրիչով նշանակուած է, որն որ ձա-խարակն մը վերէն վար կ'իջնայ եւ երկու ու ու երկուսն էր գլաններու մեջէն կ'անցնէ, որոնք զ ա-նիւններուն ձեւը շարունակ կը գտնան ու լծուցին ալ վերէն վար միտքեակ կ'իջնայ ու ու ու կ'ըլաններուն մեջէն կը սահի կ'անցնի. եւ վերէն ու գլանին մեջէն քիչ մը փարուած է որ ասիկէն անտըր գալէնք աստեւ ներս մտնէ ու ձակ բանայ. զ անիւնն ալ ժամացոյցի նման գործիքով կը շարուի ու ու մեղեխին ձեւը ալ կը կառավա-րուի կամ շարժուի ըստ կամի լծուց կը տրուի ու կարգելուի: Հիմա մտածենք որ՝ յիշուած ե-լեկտրական հասունը մեկէն զա-դրի կամ կարի. ան աստեւ յայտ-նի է թէ Մ ու Մ մը վրայ կ'ըլլաւ ելեկտրականութիւնն ալ կը գա-զրի, ու իրեն մէջն կ'ըլլաւ երկա-թին մագնիսականութիւնն ալ կը զազրի, որով եւ զ զաւազանը ու յ լծակը կը բաժնուի վեր կ'ըլլէ ու իր բնական վիճակին մեջ կը մտնէ, որուն մեջ զ ու զ զապա-

նելով թէ կէս եւ լծէ գին կ'ընանք նշանել եւ նոյն կէտերով ու գիծերով կ'ընանք նաեւ պր-բւնդիմ մը կարգելու ու պայտէս հետադարձութե-պրբւնդիմով բառեր ալ կը կապուին. զորով-նակ այբբենարան մը կապենք, որն որ դանազան տեղ գանալուն կ'ընանկաւ կ'ընայ ըլլալ:

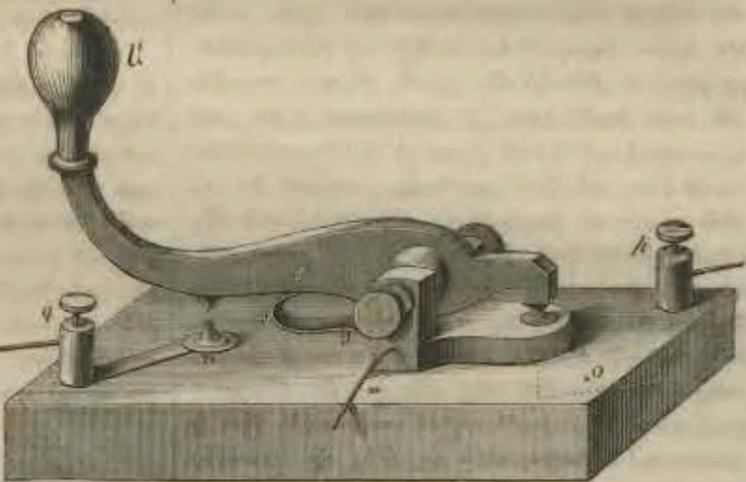
Table with 4 columns and 10 rows of numbers and symbols, likely a code or cipher key.

Հիմա թէ որ փոքրու ձեւն պիտի ըստմ նէ լծող-լին վրայ աս կէտերն ու գծերը պիտի հանեն՝

... .. Աս անսակ նշաններով լծիւք ալ կ'ընան նշանակուիչ:

Աս կենթադրուի որ ելեկտրական հասունը գործող քաղք գործիք մ'ալ պիտի ըլլայ՝ որն որ ան քաղքին մեջ կը գտուի ուսկից որ կը խօսուի եւ ան բանալով գործելով ուղուած կէտերն ու գի-ծերը ուրիշ քաղքի մը մեջ վերալինուի գործի-քով պիտի հանէ: Ըստ համար Պատկեր 2ին մեջ

Պատ. 2.

նկարուած գործիքը կը գործածուի, որն որ փա-կարան ալ կ'ընայ կառուի եւ հաս նկարուածը բնա-կանին գրիկէ կէս մեծութեանն է: Աս գոր-ծիքն ալ Ա կոչով արդիւ լծակ մըն է պա-տուանդանի մը վրայ հաստատուած. աս լծակը զգ-լուանակով միշտ առջեւի վին հակած ու պա-ծայր ձեւով պատուանդանին վրայ կ'ըլլայ արդի մը կը գրիչ, որն որ (ինչպէս Պատկերին մեջ կ'ընենք) նշանակուած է) ասիկէն ի արդիին հետ լծելով հարգողուած է: Աթէ լծակին Ա կո-թին վրայ կ'ընենք ըլլանք՝ ու արդիին կը գրիչ ու մեկը կողմանէ վեր կ'ըլլէ ու ինչ հետ հա-զարգութեանը կը կարի, բայց զին հետ կը հա-զարգուի: զին լծել մը կ'ըլլէ ու կապանեան մարտիկոյն մեկ աստեւակին հետ՝ ինչ թէն կ'ըլլայ լծել մը երկու ձիւղ կը բաժնուի, որուն մեկը կապանեան մարտիկոյն մեկը աստեւակին հետ՝ ինչպէս զին կ'ընեն աստեւակին հետ կը հարգողուի ու մեկը ձիւղը կ'ընենք նոյն տեղոյն գրող գործիքին գործած լծակերուն կը հարգողուի. (աս գրող գործիքը կ'ըլլաւ քաղքներուն մէջն ալ կ'ըլլայ, ինչպէս նաեւ փակարանն ալ, որպէս զի իրարու հետ խօսակցիլ կ'ընենք). Պատկերին մեջ անստեւած ու լծելն ալ մեկ քաղքէն մինչեւ մե-կը քաղք կ'ընենք նոյն կ'ընենք: Աթէ փակա-րանին Ա կոչին վրայ կ'ընենք ըլլանք՝ ելեկտրա-կան շրջանը կը գործուի կամ հասունը հարգող-լինը կը բացուի, ու մեկ քաղքէն մինչեւ մե-կը քաղք կը բաժնուի աս անկէ գործելու կը գա-նայ ասղի տեղը եւ այնպէս հասունը շրջանակը կը կողմանի: Ըստիւ պարզ ու ինչ ինչպէս Պատկեր 3ին նայինք, որն որ պարզ նկարով մը երկու քա-ղքներու կամ կապաններու հետադարձութեան կա-պակցութիւնը ասցենք կը հանէ. հոս ու Մ

